

rozhovor

Petr Krištuf
prof. PhDr. Martin Gojda, CSc.

Petr Krišťuf

Rozhovor s prof. PhDr. Martinem Gojdou, CSc.

Vážený pane profesore, již několik desetiletí se věnujete oboru letecké archeologie. Jak jste se k tomuto tématu dostal?

Poprvé jsem se s tímto tématem setkal již během vysokoškolských studií díky vynikajícímu dílu světově proslulého popularizátora archeologie a historie Leo Devela *Objevy z ptáčích perspektivy – příběh letecké archeologie*, jež v té době – koncem sedmdesátých let minulého století – vyšla v překladu K. Sklenáře v proslulé edici nakladatelství Mladá fronta Koláří. Ale nejvíce mě oslovila, a to v době, kdy jsem již pracoval v Archeologickém ústavu ČSAV (AÚ) jako člen oddělení slovanské archeologie, přednáška, jíž jsem někdy kolem roku 1985 vyslechl na celostátní konferenci československých archeologů v Brně. Proslovil ji jeden ze dvou průkopníků letecké archeologie v tehdejší Československu Miroslav Bálek. Tehdy mě především překvapilo, že navzdory zásadním omezením, které v době minulého režimu legislativa stavěla do cesty smysluplnému rozvoji leteckého archeologického průzkumu, se Bálkovi podařilo předvést, že i v poměrech oné doby lze dosáhnout pozoruhodných výsledků. Například analýzou leteckých měřičkých snímků, které – byť i s jistými omezeními – byly tehdy dostupné státním organizacím, se mu podařilo identifikovat několik velkých pravěkých kruhových ohrazení; podobně úspěšný byl ostatně i jeho kolega J. Kovárník. Zajímavé – oba tito průkopníci rozvíjeli leteckou archeologii na Moravě, v Čechách jsme s tímto oborem začali až po sametové revoluci. Právě v tomto roce je tomu dvacet let, kdy jsem za podpory tehdejšího ředitele AÚ E. Neustupného v této instituci zahajoval program letecké archeologie. Ten ostatně pokračuje dodnes.

Jak se vyvíjela vaše vědecká kariéra?

Spíše než o kariéře bych mluvil o vědecko-pedagogické dráze. Jak jsem již naznačil, začínal jsem jako tzv. interní vědecký aspirant v pražském AÚ v roce 1980, což bylo tříleté období, v jehož průběhu jsem měl za úkol zpracovat téma vývoje osídlení dolního Povltaví od třetího do dvanáctého století po Kristu do podoby dizertační (tehdy se říkalo kandidátské) práce. Úkol jsem splnil po čtyřech letech, ale z politických důvodů mě nepustili k její obhajobě a na titul kandidáta věd (CSc.) jsem si musel počkat do doby po sametové revoluci. Prakticky prvních deset let byla mojí specializací archeologie raného středověku (tehdy ovšem téměř všeobecně označovaná jako slovanská archeologie). Zajímal jsem se především o formy sídel a strukturu osídlení v tomto období, ale i obecně v pravěku a středověku. V souvislosti s několikaletým (spolu)vedením výzkumu rozsáhlého areálu s koncentrací časně slovanských osad v Roztokách u Prahy, ke kterému mě v roce 1980 přizval můj bývalý spolužák ze studia archeologie na Karlově univerzitě Martin Kuna (dnes zástupce ředitele AÚ), jsem se nejvíce věnoval problematice počátků raného středověku, tedy časně slovanskému období. Koncem osmdesátých let jsem získal z Velké Británie pozvání na pozici *research fellow* University of Wales a tam jsem se seznámil s krajinnou archeologií, pro nás tehdy málo známým směrem, který byl dost odlišný od tradičního zaměření středoevropské archeologie a který se po listopadové revoluci začal šířit i k nám. Jednou z nejdůležitějších heuristických metod krajinné archeologie je dálkový průzkum, který v té době představoval téměř výlučně letecký vizuální průzkum spojený s pořizováním šikmých fotografií. Svržení komunistického režimu znamenalo otevření možnosti letecký průzkum konečně uplatnit a kontinuálně rozvíjet také v naší archeologii a já jsem tuto výzvu s radostí přijal.

Co Vás přivedlo na katedru archeologie v Plzni?

Na Západočeské univerzitě v Plzni (ZČU) jsem učil externě od přelomu minulého a našeho století. Když jsem se v roce 2001 habilitoval na bratislavské univerzitě, kde jsem předtím tři roky přednášel, začal jsem přemýšlet o tom, že bych po více než dvacetileté práci vědeckého pracovníka, během níž jsem shromáždil mnoho zajímavého materiálu, znalostí a zkušeností, mohl zkusit dráhu univerzitního učitele archeologie. O docenty a profesory na plný úvazek byl již před polovinou minulého desetiletí na ZČU pochopitelný zájem a mě se tak nabídla možnost zhodnotit svoji docenturu. Přiznávám, že můj přechod z místa víceméně samostatného vědeckého pracovníka (zaměstnaného nadto v Praze, tedy v místě svého bydliště) na vysokoškolského lektora v Plzni – a zanedlouho také na vedoucího katedry – znamenal tak zásadní změnu životního rytmu, že mě trvalo několik let, než jsem se na novou situaci plně akomodoval.

Jaký význam podle Vás mají kurzy věnované dálkovému průzkumu Země pro studenty archeologie?

Dálkový archeologický průzkum představuje soubor metod, jejichž prostřednictvím získává archeologie tak početně rozsáhlý a kvalitativně rozmanitý soubor informací o pra-

věkých a historických aktivitách člověka v krajině, o stopách lidských sídelních aktivit, že v oblasti sběru dat, evidence a dokumentace archeologického, stavebně historického a urbanistického dědictví zaujímá tento druh průzkumu jednu z nejpřednějších heuristických pozic. Uvádí se například, že v Anglii polovina všech archeologických areálů (tzv. nalezišť) známých v oblasti nížin je známa (čili byla odhalena) díky dálkovému průzkumu. Ten je navíc sám o sobě plně nedestruktivní metodou a jako takový by měl být využíván v co největší míře. Potenciál, který v sobě ukrývají archívy celého světa s desítkami milionů leteckých fotografií, a podobně to platí o databázích družicových snímků, je téměř nevyčerpatelný, ale dosud minimálně využitý. Právě tyto zdroje by se měly v blízké budoucnosti dostat do pozornosti archeologů. Proto je důležité, abychom našim studentům ukazovali cesty, kudy se metody identifikace a dokumentace nemovitě části archeologického dědictví mají ubírat. V zásadě totiž platí, že máme-li archeologické památky evidovány, můžeme je zároveň podrobovat výzkumu a chránit proti zničení. A ještě snad jednu poznámku. Mám radost z toho, že se vloni podařilo připravit tematický svazek *Studie k dálkovému průzkumu v archeologii*, v němž jsou v určité úpravě publikovány kvalifikační práce těch našich posluchačů, které toto téma oslovilo natolik, že si jej zvolili jako téma k diplomové či dizertační práci.

Přednášíte i na zahraničních univerzitách. Můžete prosím srovnat přístup studentů k Vámi vyučovanému tématu?

Abych to upřesnil, v pozici mimořádného profesora přednáším od roku 2006 – vedle dalších dvou předmětů – dálkový archeologický průzkum na Univerzitě kardinála Stefana Wyszyňského (UKSW) ve Varšavě, a to pro studenty druhého ročníku. Moje zkušenost je taková, že zásadní rozdíly mezi našimi a polskými studenty nevidím. Ve Varšavě to mají posluchači poněkud ztížené tím, že přednáším v angličtině, takže pro některé z nich je to určitý handicap. Vědí ale, že je možné formulovat otázky na mě v polštině, které vcelku dobře rozumím. Snažím se také demonstrovat část výkladu na polských příkladech. Sám jsem tam v devadesátých letech minulého století opakovaně prováděl letecký průzkum, ke kterému mě pozval ministerský úřad hlavního archeologa země (což je mimochodem něco, co si lze v našich poměrech jen těžko představit). Ostatně ředitelem Archeologického ústavu UKSW, kde působím, je tehdejší nositel tohoto postu a jeden ze zakladatelů letecké archeologie v porevolučním Polsku profesor Zbigniew Kobyliński, takže spolupráce mezi ním a mnou má poměrně dlouhou historii.

Téma letecké archeologie je poměrně atraktivní i pro laickou veřejnost. Mohl byste zhodnotit jeho význam pro popularizaci archeologie?

Kombinace archeologie s tématem leteckého průzkumu, jehož prostřednictvím je možné odhalovat dosud neznámé památky a dokumentovat je, nachází u široké veřejnosti nemalý ohlas. Moje dvacetiletá praxe v oboru toto konstatování potvrzuje: za tu dobu jsem přišel do kontaktu s desítkami novinářů, redaktorů a fotografů z novin, časopisů,

filmu, rozhlasu a televize, kteří se mnou o letecké archeologii hovořili a sami chtěli zkušenost z průzkumného letu zažít a co nejdříve ji reprodukovat ve svých reportážích. Při komunikaci s těmito lidmi se snažím zdůrazňovat onen etický rozměr dálkového archeologického průzkumu, spočívající v jeho nedestruktivní podstatě, a zasazovat jeho rozměr do celkového rámce současné archeologie a jejího směřování v rovině vědeckého výzkumu na jedné straně a ochrany kulturního dědictví na straně druhé. Považuji proto za důležité, abychom prostřednictvím zájmu, kterému se u široké veřejnosti těší letecká archeologie, pomohli zvyšovat zájem lidí o společenský význam archeologie jako celku, ukázat na aktuální problémy ochrany památek a rozvíjet tak obecné povědomí o tom, jakou roli v dnešním světě archeologie má.

Byl jste 7 let vedoucím katedry archeologie v Plzni. Nyní jste se rozhodl tento post přenechat dalším. Mohl byste zhodnotit svoje působení v čele katedry?

Myslím si, že je na jiných, aby posoudili, v jakém stavu se dnes katedra nachází. Já to cítím tak, že některé věci se podařily, něco zůstalo nedotaženo. Sám jsem si vědom, že pro zaneprázdnění každodenní úřední prací, jíž se podle mého soudu musí vedoucí pracoviště věnovat stejně usilovně jako vlastní výuce a výzkumu (od toho je ostatně jako vedoucí placen), jsem v některých případech měl postupovat důsledněji a nespoléhat se, že každý vysokoškolsky vzdělaný příslušník akademické obce bude automaticky úkoly, které před ním stojí, plnit beze zbytku sám od sebe. Upřímně řečeno, základní fungování našeho pracoviště bylo nastaveno mým předchůdcem, a tak zásadnějším způsobem do dění na katedře zasáhlo zejména řešení šestiletého výzkumného záměru MŠMT, které se prakticky krylo s dobou, kdy jsem katedru vedl. Myslím, že díky němu se při práci na jeho dílčích projektech ukázal vědecký a organizační potenciál jak kmenových akademických zaměstnanců, tak i našich doktorandů, kteří představují nejdéle a – alespoň teoreticky - nejlépe školenou část nastupující generace profesionálních archeologů. Mám radost, že někteří z nich jsou opravdovou nadějí našeho oboru a očekávám, že jejich práce bude dobře reprezentovat plzeňskou univerzitní archeologii i v časech, které přijdou.

Lze obecně říci, jakým směrem se ubírá či by se podle Vás měla ubírat výuka archeologie na plzeňské katedře?

Směřování naší katedry bylo a je opakovaně proklamováno v různých informačních brožurách o ZČU v Plzni, navíc vyplývá z nabídky kurzů, které se u nás vyučují. Je to důraz na teoretickou složku archeologie a aplikaci moderních metod analýzy a syntézy, na preferování nedestruktivních metod terénního výzkumu před výzkumy vedenými tradičními výkopy (ale přitom s vědomím, že ani ty nelze vyloučit z procesu sběru dat), na propojení archeologie s přírodovědnými obory atd. Ostatně nedávno jsem se pokusil problematiku současného postavení archeologie na vysokých školách zpracovat v obecné rovině a následně tuto problematiku zveřejnil v odborných publikacích.

Máte za sebou mnoho projektů a publikací. Můžete prozradit, čemu se hodláte věnovat v nejbližší budoucnosti?

Nyní je mojí prioritou příprava knihy, která by měla představovat syntézu mého hlavního tématu, na který jste se ptal v první části našeho dialogu a kterou bych pod názvem *Archeologie a dálkový průzkum. Historie, metody, prameny* rád napsal a spolu s ilustracemi připravil do tisku nejpozději do konce příštího roku. Předběžný zájem o ni projevilo nakladatelství Academia, kde jsem měl tu čest vydat již dvě knižní monografie. Vedle toho bych ještě jako editor a spoluautor chtěl k publikaci připravit sborník, který by byl rozšířeným výstupem z vůbec prvního projektu české archeologie na téma leteckého laserového (lidarového) průzkumu. Předpokládám, že jeho spoluautory budou dva až tři odborní asistenti katedry a několik našich doktorandů, protože prostředky na tento projekt získalo od Grantové agentury ČR před dvěma roky právě naše pracoviště.

Vyzdvihl byste některou z těch mnoha vědeckých aktivit, kterým jste se v minulosti věnoval?

Dosavadní odpovědi na Vaše otázky ukázaly, kam dlouhodobě soustředím svůj odborný zájem. Snad tedy ještě upřesním, že i když mě zajímají všechny metody dálkového průzkumu, které lze s úspěchem využít v archeologii, nejvíce mě oslovil vizuální průzkum a letecká fotodokumentace, obor, který od roku 1992 praktikuji kontinuálně dodnes. Jsem velice rád, že jsem měl možnost pracovat v této oblasti terénního archeologického výzkumu a přispět tak k rozšíření znalostí o minulosti české kulturní krajiny, k prohloubení metodiky této vzrušující heuristické disciplíny a konečně i k předávání svých zkušeností našim studentům.

Jaké jsou Vaše koníčky a záliby mimo archeologii?

Ve svých studentských letech jsem hodně četl beletrii, k níž se bohužel v posledních letech dostanu z časových důvodů jen ojediněle. Z pochopitelných důvodů musím čas ke čtení věnovat četbě odborné literatury. V mládí jsem hrával závodně fotbal za mládežnické kluby pražské Slavie a dotáhl to až do první dorostenecké ligy. Od té doby se věnuji různým sportovním aktivitám, které mě doslova nabíjejí potřebnou energii - především cykloturistice, lyžování, kondičnímu běhu a horské turistice. Velmi rád fotografuji krajinu a památky, a to nejen z letadla, ale také ze země, což obvykle činím při svých cyklistických toulkách po rozmanitých koutech naší republiky.